

Prof. Dr. Phil. Gerlinda Šmausová, Priv.-Doz.

Vyjádření k profesorskému řízení **doc. PhDr. Jana Váně, Ph.D.**
v oboru sociologie

Jsem velmi potěšena zprávou, že můj vážený kolega doc. PhDr. Jan Váně, Ph.D. mě požádal o doporučení k zahájení profesorského řízení v oboru sociologie. Doc. Váně jsem poznala během jednání oborových rad sociologie na FF UP Olomouc. Zvláště v souvislosti s doktorskými řízeními se mi jevil jako vysokoškolský učitel s kolegiálním habitem a jako starostlivý školitel nové generace akademiků. Během doby jsem dále zvěděla, že je úspěšným koordinátorem mnoha výzkumných projektů, které poskytují spolupracovníkům na pracovišti i dalším odborníkům v oboru příležitost k vědeckému růstu. Svou činností v oborových organizacích a redakčních radách podporuje existenci a růst prostoru pro *sociálněvědní scientific community*. Svůj akademický výkon a organizační starost o obor úspěšně spojuje ve svých aktivních účastech na vědeckých konferencích, kde průběžně odhaluje náhled do své plzeňské intelektuální laboratoře. Tyto komunikativní prvky zmiňuji na prvním místě nejen proto, že jsem se v jejich rámci s kolegou Váně seznámila, ale hlavně proto, že je považuji za důležitou součást profesorské činnosti, po fázi, kdy kandidát dostatečně prokázal svoji vlastní akademickou invenci a vyhověl náročným předpokladům profesorského řízení. Byla to ostatně jeho obdivuhodná orientace nejen v sociologické teorii, ale i ve filozofických a etických diskurzích, která vzbudila můj respekt!

Z jeho životopisu se dovídám, že filozofie a religionistika jsou obory, které vystudoval, a že jeho zájem od začátku jeho dvacetileté profesní dráhy patří hlavně vědeckému studiu náboženství. Jako emeritní profesorka si v profesorských řízeních kladu otázku, zda kandidát zaručuje adekvátní vymezení sociologie ve vztahu k příbuzným disciplínám. Není pochyb o tom, že oba vystudované obory, zvláště pak religionistika se svým interdisciplinárním přístupem, obsahují oblasti, které vyžadují empirickou evidenci. Z dosavadního výkonu ve všech sledovaných parametrech, tj. v publikační a pedagogické činnosti jakož i v ohlasu vědecké veřejnosti na ně je zřejmé, že kolega Váně přinejmenším od roku 2006, kdy nastoupil jako odborný asistent na katedru sociologie FF ZČU v Plzni, otázky náboženství zkoumá z perspektivy sociologické teorie při uplatňování jejích empirických přístupů. Svoji orientaci konečně prokázal v úspěšném habilitačním řízení v sociologii v r. 2013 na Fakultě sociálních studií MU v Brně. O jeho způsobilosti reprodukovat a spolurčovat další vývoj oboru ve výuce a výzkumu v pozici vysokoškolského profesora sociologie nemám nejmenších pochyb!

Během mé spolupráce s katedrou sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, pod kterou se postupně začlenila i religionistika na FF UP v Olomouci, jsem snadno mohla podlehnout dojmu, že náboženství se v České republice věnuje nepoměrně mnoho sociálních vědců. Jak ale informuje Zdeněk Nešpor, není *sociologie náboženství* v české sociologii („pro její blízkost k ne-přírodním jevům a stavům“) dosud dostatečně zastoupena. Těm, kteří se jí věnují, ovšem patří zásluha za vysokou teoretickou úroveň sociologie jako celku. Zvolené tematické zaměření kandidáta je plně v souladu s potřebami nejen české vědecké komunity.¹

---

¹ „Empirickým dokladem změny přístupu k náboženství v sociologii obecně je standardní zařazení a opakovaně prováděné sběry dat ve velkých mezinárodních šetřeních jako jsou European Social Survey (ESS), European Values Survey (EVS),1 World Values Survey (WVS),1 International Social Survey Programme (ISSP) či Eurobarometr.“

V případě Jana Váně se výzkum náboženství vztahuje na otázky náboženství samotného: sílící význam náboženství a nábožensky motivovaného jednání v soudobých společnostech, studium bezvěrectví, ateismu a sekularity, intersekcionalita náboženství a jiných jevů (např. vězeňství či bezdomovectví), migrace odlišných etnik a národů do Evropy, studium netradiční religiozity jako důsledku globalizace. *Jeho výzkum náboženství obsahuje všechny vývojové trendy sociálních stavů a jevů společností v globalizujícím se světě.*

Sociologické teorie náboženství jsou při tom úzce spjaty se všemi významnými obecnými teoriemi, počínaje K. Marxem, S. Freudem, E. Durkheimem a M. Weberem, v nichž náboženství tvoří jeden ze základních *systemů společností*. Novější teorie vysvětlují náboženství v souvislosti s vývojem moderny, či naopak, vývoj *moderny* mimo jiné jako postupný proces sekularizace. Teorie, které zpochybňují jednoznačnost modernizačních procesů, jsou označovány jako *postmoderní*. Podle nich se znovu vytvářejí náboženské hybridy a pastiše. Teoretici nejnovější vlny si kladou otázku po *návratu náboženství* do veřejné sféry. Tento krátký výčet pojmů, extrahovaných z Váněva textu „Sociologie náboženství: Soudobé trendy“² je dostatečnou ukázkou pro skutečnost, že se (jeho) sociologie náboženství vždy pohybuje na vysoké teoretické úrovni, a to nejen v programatických prohlášeních. V době, kdy se často setkáváme s nepřilíživými výklady, že je možné v terénu bezprostředně docházet k novým vědeckým poznatkům bez předchozí znalosti *state of the art* oboru (tzv. emický přístup), pracuje kolega Váně s Mertonovým přesvědčením, že stojíme na ramenou obrů! O tom svědčí např. jeho rozsáhlá teoretická příprava v projektu Komunita jako nová naděje?³, kde uplatnil kvalitativní interpretativní přístup (tj. odhalování smyslu/významu). Zde potvrdil, že odpovědi nachází jen ten, který již ví, co hledá (*double hermeneutics*), s tím, že empirie beztak vždy připravuje překvapení!

Tím jsem se dotkla metodologie sociologie, jejíž nutnou součástí jako pozitivistické vědy (Comte, Durkheim)⁴ jsou empirické přístupy. V současnosti rozeznáváme jednak kvantitativní pozitivistické přístupy podle vzoru přírodních věd (deduktivní testování kauzálních souvislostí), jednak, v následnosti na teorii M. Webera, kvalitativní přístupy interpretativní, (induktivní hledání smyslu/významu). Je známo, že priorita jejich uplatnění se v průběhu času mění nejen v nutné závislosti na výzkumných otázkách, ale i v rámci měnících se vědeckých politik. Je ovšem třeba, aby se zachoval potenciál obou přístupů, protože v mnoha oblastech nejsou zaměnitelné.

Uplatnění *kvalitativního přístupu* v práci doc. Váně jsem shora zmínila. Neméně důležitý je *výzkum kvantitativní*, což by se nemuselo zdůrazňovat, kdyby mezi příznivci obou směrů neexistoval metodologický spor. Při tom nejde o pouhé měření kvantity, která je důležitým znakem *významu* jevu, ale také o s tím související protiklad mezi upřednostňováním buďto *struktury* nebo *situace*. V tomto názorovém prostředí kolega Váně zaujímá přísně věcnou perspektivu, že se volba metody odvíjí od výzkumných otázek a zvoleného teoretického rámce. Navíc, v zájmu intersubjektivně hledané pravdy, jsou jeho práce dokladem toho, že je třeba mezi perspektivami oscilovat – tj. zkoumat vymezenou realitu jak z hlediska aktérů: situační, interpretativní, kvalitativní přístup, tak z hlediska podmínek jejich jednání: strukturální, často kvantitativní, pozitivistický přístup. Kombinace obou přístupů se v publikacích kandidáta nachází buďto v přípravných fázích výzkumů nebo jako jejich celkový design. A to vždy se

² Váně, J. (2014). Sociologie náboženství: Soudobé trendy. In Šubrt, J. a kol. *Soudobá sociologie VI. Oblasti a specializace* (s. 359-382). Praha: Karolinum.

³ Váně, J. (2012). *Komunita jako nová naděje? Náboženské neinstitucionalizované komunity optikou sociologie náboženství*. Plzeň: Západočeská univerzita.

⁴ Zde ponechávám stranou její nutné spekulativní prvky.

zřetelnou identifikací právě uplatňované *výzkumné pozice* (či zvolené perspektivy), kterou tak zdůrazňuje současná epistemologie, např. N. Luhmanna.

Ukázkou koherentního uplatnění obou teoretických rámců i obou empirických přístupů je publikace *Continuity and Discontinuity of Religious Memory in the Czech Republic*, s výsledky výzkumu, na jehož koncepci se doc. Váně významně podílel a jejichž publikaci redigoval.⁵ Podle mého názoru se jedná o *inovativní uplatnění výzkumu (proměnlivé) paměti národa na výzkum jeho religiózní paměti*. Autoři teoretického rámce výzkumu vysvětlují její význam hlavně s odvoláním na Jana Assmanna. Podle něj se jedinečná identita národa (či jiných skupin) reprodukuje v tak zvané kulturní paměti, tj. té které právě současné konfiguraci předmětů vzpomínání (rituály, slavnosti). Při tom rozlišuje v časové dimenzi kulturní a komunikativní paměť a v sociální dimenzi vědění, které je generováno specializovanými nositeli na jedné straně a rozptýlené vědění skupiny na straně druhé. V těchto objektivovaných formách paměti je zakotvena paměť individuální, přes kterou pak je nespécifická komunikativní paměť skupiny teprve přístupná. Religiózní paměť je ve výzkumu pojata jako součást kulturní národní identity, která je pro český národ zajímavá obzvláště pro jeho kolportovanou bezbožnost.

Toto propojení obou rovin paměti je konkrétním příkladem pro shora zmíněné uplatnění jak strukturních, tak aktérských aspektů. Sofistikovaná Q-metodologie výzkumu je pak založena na tom, že se z prvků strukturního vědění vybírají statementy, které pak tvoří techniky standardizovaného kvantitativního výzkumu respondentů. Výsledkem pečlivě připraveného výzkumu je i překvapení, že se oproti hypotéze o existenci katolické, evangelické a komunistické paměti zjevily jen dva druhy souhrných pamětí – *paměť spirituální a paměť sekulární*.

Nejnovější publikace doc. Váně obsahuje výsledky předchozích a nových výzkumů k celá „pozemskému„ problému bezdomovectví⁶. Je třeba připomenout, že i tato brizantní sociální tematika dlouhodobě patří k jeho výzkumným zájmům a k zaměření činnosti katedry sociologie na FF ZČU.

Podle mého názoru doc. PhDr. Jana Váně, Ph.D. splňuje všechna důležitá očekávání spojená s profesorskou funkcí: rozsah a orientace v sociologické teorii a metodách výzkumu jakož i jejich další rozvoj, komunikativní schopnosti v udržování vědecké komunity, ve vedení katedry, týmů a studujících.

Proto bych jemu i oboru velmi přála, aby z nadcházejícího řízení vyšel s nejvyšším možným akademickým titulem univerzitní profesor sociologie.

V Saarbrückenu 21. ledna 2021

prof. Dr. phil. Gerlinda Šmausová, Priv.-Doz.
emeritní profesorka Univerzity Palackého v Olomouci

⁵ Váně, J., Lužný, D., Kalvas, F., Štípková, M., & Hášová, V. (2019). *Continuity and Discontinuity of Religious Memory in the Czech Republic*. Brno: Barrister & Principal.

⁶ Váně, J., Kalvas, F. (2021). *Homelessness. Probes to Excluded Environments*. Plzeň: ZČU Press.

Vyjádření k profesorskému řízení doc. PhDr. Jana Váně, Ph.D.
v oboru sociologie

Jana Váně znám od počátků jeho studií na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Postupem času se stal mým kolegou, který mě v mnohém obohatil. Měl jsem možnost sledovat jeho první empirické výzkumy, do kterých se zapojoval zpočátku (tedy asi od roku 1995) pod mým vedením, až po současnou situaci, kdy témata výzkumu, teoretické rámce a metodologické přístupy volí a rozvíjí se svými kolegy a ve svých týmech. Jelikož jsme spolu publikovali některé texty a realizovali i grantové záměry, mohu primárně posoudit jednu z oblastí jeho zájmu, jímž je sociologie náboženství. V této sociologické subdisciplíně publikoval řadu textů, v nichž prokázal znalost teoretických rámců, metod a interpretační schopnost.

Příkladem mohou být publikace „*Komunita jako naděje*“ a „*Continuity and Discontinuity of Religious Memory in the Czech Republic*“. Jan Váně v těchto textech (ale nejen v nich) doložil teoretickou fundovanost, ale i obeznámenost jak s kvalitativními, tak kvantitativními přístupy. Uchazeč tak není vyhraněným zastáncem jednoho z přístupů, naopak je kombinuje a dle potřeby využívá s ohledem na zkoumaný jev. Studuje-li čtenář jeho texty, vidí, že při zkoumání sociální reality zdárně přechází mezi perspektivami aktérů, stejně tak jako zohledňuje strukturní podmínky.

Jeho publikace se zaměřují nejen na otázky spojené s náboženstvím či metodologií výzkumu. Značnou pozornost věnuje i sociálním otázkám, což je patrné již z jeho prvních odborných textů, které byly věnovány teoriím spravedlnosti. Postupně se jeho pozornost přesouvala k sociálním otázkám v jejich více empirických a praktických podobách, totiž k problematice spojené s exkludovanými skupinami, jako jsou bezdomovci a odsouzení. To, kromě publikací (jako např. jeho poslední monografie *Homelessness: Probes to Excluded Environments* z roku 2021), dokládají také získané granty a jeho aplikovaný výzkum, jímž tak mimo jiné aktivně naplňuje dnes tolik poptávanou třetí roli univerzit.

S profesorským titulem souvisí, vyjma vědecké a grantové činnosti i pedagogická činnost a práce pro komunitu. Jan Váně působí v několika vědeckých a oborových radách, což je dokladem jeho pozice uvnitř české akademické obce. Měl jsem možnost ho poznat a sledovat nejen jako učitele, kdy kladl velkou pozornost na rozvoj kritického myšlení a intelektuální zodpovědnosti, ale také jako schopného organizátora. Je schopným vedoucím Katedry sociologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni a aktivně se také zapojuje do činnosti České sociologické společnosti, kde inicioval, založil a vedl (v současné době znovu vede) sekci sociologie náboženství. Vedle toho jsem ho měl možnost vidět při řadě jeho vystoupení na konferencích domácích i zahraničních. Kromě jiného jsme byli spoluřešitelé některých výzkumných projektů, v nichž byl vždy aktivní, tvůrčí a zodpovědný. Spolupráce s ním byla vždy inspirativní a příkladná.

Jsem rád, že mohu konstatovat, že Jan Váně má osobní vlastnosti, které ho činí nejen kvalitním pedagogem a odborníkem, ale také člověkem. Vždy se držel svých zásad, byť to přinášelo jisté problémy. I z tohoto důvodu ho považuji za vyzrálou plnou osobnost, která jistě i ve svém dalším akademickém působení přispěje k rozvoji sociologie, ale i příbuzných

sociálních a humanitních věd (je potřeba zmínit, že Jan Váně vystudoval filozofii a religionistiku), a také samotných akademických institucí.

Závěrem konstatuji, že při posouzení jeho působení ve všech sledovaných parametrech, tj. v publikační a pedagogické činnosti, jakož i v ohlasu vědecké veřejnosti na ně, je patrné, že Jan Váně naplňuje požadavky kladené na profesora a že o jeho kompetenci dále rozvíjet obor sociologie jak výzkumně, tak pedagogicky, nelze pochybovat. Domnívám se tedy, že doc. PhDr. Jana Váně, Ph.D. je kompetentní osobou, které by měl být přiznán titul profesor.

V Olomouci dne 8. března 2021

prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr. (katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie,
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)

OSLOMET

Recommendation for Doc. PhDr. Jan Vane, Ph.D.

Dear Colleagues,

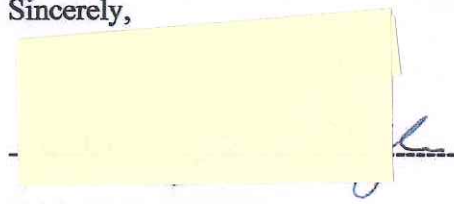
I have known Dr. Jan Vane for several years. We first met at the University of West Bohemia in April 2015, when my colleagues and I had the opportunity to visit the Department of Sociology in Pilsen. Our last meetings were at Oslo Metropolitan University in 2019, when Dr. Jan Vane had a six month research stay at my university.

Dr. Jan Vane actively publishes and conducts research focused on the sociology of religion, social theory, and issues related to social policy with special attention to homelessness issues. I have had the opportunity to study his works related to social policy in particular, which is my own main area of expertise. Including his 2021 book Homelessness (with Dr. Frantisek Kalvas), a high quality research effort of considerable theoretical as well as applied interest.

Based on his long-term academic experience and practical experience and in comparison to professorships in my home country Norway, I believe that Dr. Jan Vane meets all the important expectations associated with the professorship: Impressive scope and orientation in sociological theory and research methods; excellent communicative skills in relating to and participating in the scientific community; and very good abilities in managing his department, teams, and students.

Therefore, I would like to propose to the Scientific Council of the University of Olomouc that Dr. Jan Vane be appointed Professor of Sociology in the forthcoming proceedings.

Sincerely,

A large yellow rectangular redaction covers the signature area. To the right of the redaction, there is a small, handwritten signature in blue ink.

Prof. Dr. Einar Overbye

Faculty of Social Sciences

Oslo Metropolitan University

Norway

<https://www.oslomet.no/en>